

## 1. Free and Open Source Software (FOSS) terminologija i filozofija

**Termin “Free Software”** ne znači da je program, tj. softver besplatan, već slobodan. Ovaj termin se odnosi na slobodu korišćenja softvera od strane korisnika (instalacija, pokretanje, distribucija, modifikacije). Autor termina je Richard Stallman. **Termin “Open Source Software”** (softver otvorenog koda) znači da je izvorni kod softvera dostupan korisniku, pa se samim tim može menjati i modifikovati. Softver može biti slobodan (“free”) ali ne i otvorenog koda (“open source”). Važi i obrnuto, softver može biti otvorenog koda (“open source”) ali ne i slobodan (“free”).

**Alternativa FOSS-u su “Proprietary” i “Closed Software Source”** softveri. “Proprietary” ili vlasnički softver se kupuje, zaštićen je zakonima o autorskim pravima (i intelektualnoj svojini) i na njega se primenjuju razna ograničenja za upotrebu kopija su najčešće navedena u EULA (“End User Licence Agreement”) sporazumu sa krajnjim korisnikom kome se pruža usluga. Ograničenja nad softverom striktno određuje vlasnik softvera, prodavac ili onaj ko je zadužen za razvoj. Vlasnik može biti pojedinac ili organizacija. Ovo je najviše rasprostranjeni tip softvera kada se korisniku isporučuje instalaciona verzija programa, sa sledećim ograničenjima: broj računara na kojima se kupljeni softver može instalirati, naročito kada su u pitanju serverske varijante softvera, zatim na koliko klijenata se može povezati server, najčešće je potrebna aktivacija softvera putem ključa/licencnog koda i sl. Najpoznatiji softver ovog tipa je Microsoft Windows operativni sistem. “Closed Software Source” ili softver zatvorenog koda je takav softver da se korisniku isporučuje samo izvršna verzija programa. U oba navedena slučaja, izvorni kod nije na raspolaganju kupcu, tj. korisniku, pa je na taj način softver zaštićen od redistribucije, neovlašćenog korišćenja i konkurencije.

**Ukratko, OSS/FS programi** su programi čije licence daju korisnicima slobodu da izvršavaju program za bilo koju namenu, da izučavaju i modifikuju program, ispravljaju eventualne greške i da redistribuiraju kopije ili modifikovani program, a da pri tome ne treba da plaćaju usluge prethodnim autorima. (Wheeler, 2003.)

### Primeri FOSS-a:

- Operativni sistemi: Linux (GNU), Android;
- Programski jezici: PHP, Perl, Python;
- Web čitači: Mozilla;
- Serveri: Apache web server, MySQL server baze podataka, PostgreSQL server baze podataka;
- Uslužni i aplikativni programi: GIMP (obrada slika), Octave (Matlab replika), Sendmail, Postfix, Open Office;
- Softveri za kontrolu verzija (VCS “Version Control System”): Git, CVS, Subversion;
- CMS (“Content Management System”): Wordpress, Drupal.

### Karakteristike FOSS-a:

- Najčešće se razvija u timovima programera preko Internet-a uz intenzivnu upotrebu repozitorijuma;
- Podrška FOSS softvera je obično dostupna preko Internet-a u formi “chat”-a, foruma ili mailing lista;
- Nadogradnje i naredne verzije softvera se ne plaćaju;
- Nema ograničenja na broj instanci FOSS softvera koji se instaliraju;
- Postoji puno kompanija koje su formirane sa ciljem pružanja podrške organizaciji poslova koji koriste FOSS.

**Postoje dve osnovne paradigme u FOSS**, tj. OSS/FS svetu: FSF (“Free Software Foundation”) koji je osnovao 1984. godine Richard Stallman i OSI (“Open Source Initiative”) koji je osnovao 1998. godine Eric Raymond.